

**Культурний
контекст – основа
творчого саморозвитку
національно
свідомої особистості**

Матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції

24 квітня 2014 року
м. Стаханов

200-річчю
від дня народження Тараса Шевченка
присячується...

Панкова И. С. Владимир Горпенко – кинорежиссер и педагог. Методология формирования профессии

В данной статье исследованы особенности методов преподавания и творческой деятельности украинского режиссера кино и телевидения, сделано обобщение теоретического и практического опыта доктора искусствоведения по двум специальностям: „Теория и история культуры”, „Кинискусство. Телевидение”, единственного в Украине доктора искусствоведения по специальности „Кино-, телеискусства”, профессора, академика Академии высшего образования Украины, академика Российской Академии педагогических и социальных наук, секретаря Национального союза кинематографистов Украины, автора более 30 монографий по режиссуре кино и телевидения, ректора института экранных искусств имени Ивана Миколайчука, Владимира Григорьевича Горпенко.

Ключевые слова: Владимир Григорьевич Горпенко, режиссер кино и телевидения, педагог экранных искусств, методология формирования профессии, Институт экранных искусств им. Ивана Миколайчука.

Ранкова I. S. Volodymyr Horpenko – filmmaker and educator. The profession formation methodology

This article investigates the features of teaching and creative activity of Ukrainian film and TV filmmaker, makes generalization of theoretical and practical experience of the Doctor of Arts in two specialties: „Theory and History of Culture”, „Film art: Television”. It is the only Ukrainian Doctor of Arts in „Film art and Television Art”, Professor, Academician of the Academy of Higher Education of Ukraine, Academician of the Russian Academy of Pedagogical and Social Sciences, secretary of the National Union of cinematographers of Ukraine, the author of over 30 books on film making and TV directing, rector of Ivan Mykolaichuk Screen Art Institute Volodymyr Hryhorovych Horpenko.

Key words: Volodymyr Hryhorovych Horpenko, film and television director, teacher of Screen Arts, profession formation methodology.

РОЛЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дейнесіна Т. О.

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

На певному етапі телевізійного родоводу з'явилися трактування, що зобов'язали до якісно нових тенденцій осмислення його призначення, особливо щодо впливу на глядача та формування засобами телебачення художньої культури людуства, парадигму якої багато в чому визначає саме студентська молодь, як найбільш соціально зорієнтована, сформована на громадську активність, духовно-моральна основа прийдешнього суспільства.

„Як не жадливо про це говорити, – звертає увагу на реальні „перспективи” телевпливу І. Л. Михайлин, – але суспільство постало перед загрозою знову повернутися до розподілу на письменних і неписьменних (читачів і глядачів). Під першими розуміємо тих, хто здатний читати книжки й серйозні газети, під другими – тих, духовний світ яких, культурний і політичний багаж складається лише з інформації, що подається з екранів телевізорів” [1, с. 12]. Виходячи з цього, тема даного дослідження набуває особливого значення.

„Проблема художнього виховання засобами окремих видів мистецтв та їх взаємодії розглядалася у працях вітчизняних вчених: Н. Є. Мирнопольською, Н. Й. Волошиною, О. Г. Ігнатович, О. В. Турською, Н. Ю. Невмерович, С. Ю. Дитьковою та ін. (мистецтво слова); Г. П. Шевченко, М. Г. Левченко, І. Є. Зайцевою та ін. (театральне мистецтво); Л. І. Косяк, Г. В. Карась, О. А. Маленицькою, Л. С. Єнтіс, І. М. Мілютіною, С. А. Антонович (фольклор, декоративно-прикладне та народне образотворче мистецтво); О. Н. Дем'янчук, Б. А. Брилін(музика); В. В. Демиденко, Л. Л. Бутенко (засобами взаємодії мистецтв)” [2].

Доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПН України Г. П. Шевченко підкреслює: „Об'єктивна потреба впливу художньо-естетичних

цінностей на студентську молодь пов'язана з художньою та з функцією мистецтва" [3, с. 7]. – Досліджуючи проблему художньо-естетичного виховання у дискурсі трансформації, глобалізації та інформатизації сучасного суспільства, вчена спирається на праці науковців, які справедливо зазначають, що „драматизм сучасної цивілізації і тих суспільних процесів, які вона зумовила, наполегливо вимагає експлікації, тобто максимального виявлення людського початку у кожній особистості, наповнення власне людським змістом людського буття. І саме мистецтво, завдяки своїй специфічності художньо-естетичного бачення світу і ідеального прогнозування майбутнього, здатне змінити світовідношення сучасної людини, сучасного студента, підростаючих поколінь" [3, с. 7].

Наявною інтерферентністю позначено крокування телебачення й художньої культури шляхами й стежечками ХХ століття в їх інформаційній, виховній, просвітницькій, педагогічній, рекреаційній і т.і. функціях. При цьому, як підкреслює професор, доктор мистецтвознавства і кіно-, телемистецтва В. Г. Горненко, чи не найбільш складним фактором природи телемовлення виступає „його дволика „ярусність" – співіснування інформаційного та виразно-образного начал, чим обумовлюється „плаваючий" характер законів відображення і творення, їх постійне протиставлення, суміщення, взаємовплив і взаємопроникнення. Це стосується як програмності дня, так і внутрішньовидової конкретики окремих його складових – від інформаційного випуску до телевистави тощо" [4, с. 3].

Телеглядачеві і телеведучому не обминути того, що художня культура в житті будь-якого громадського організму виконує роль імунної системи, особливого захисного механізму, а він сьогодні дає серйозні збої, бо, перш за все, порушилося співвідношення між мистецтвом, художньою культурою і тією сферою, яку В. Бахтін називав „низовим контекстом" культури... Існує поняття екології щодо культури як цілісної системи. Але коли усі цілі системи заповнюються тільки низовими видами, екологія її руйнується. Це аномалія. При цьому з маскультури витягуються не кращі взірці – вульгарність, дурний смак, чорний гумор тощо... Але не жартома доводиться шукати відповідь на запитання: „Телебачення – засіб масової дебілізації?.." та замислюватися: „Молоддю треба займатися,

хоча б тому, що вона через 20 – 30 років прийде до влади, – підкреслив 09 грудня 2012 р. Сергій Іванов, голова адміністрації президента РФ. – І за молодь потрібно боротися. Я колись не стримався і сказав, що багато наших ЗМІ сприяють дебілізації населення. Дебілізація, на жаль, продовжується. Здичавіння і падіння моралі – це серйозна проблема" [5].

Існує реальна загроза того, що знак питання зміниться крапкою визначеності у запитанні з попереднього абзацу. Необхідно не тільки знайти відповідь, але й конкретними результативними діями зняти з „порядку денного" це питання.

На теренах українського освітнього кінопростору фундаментальні засади цього не лише закладені, а й розроблені науковою школою кінофакультету КДІТМ ім. Карпенка-Карого, хоча вони й потребують сутнісних корегувань нової епохи; але розробка методології і методики підготовки спеціалістів екранної професії, методики викладання фахових дисциплін спеціалізації „Кіно-, телемистецтво" знаходиться на початковому рівні. – Хоча було декілька робіт цього напрямку серед досліджень Академії педнаук України, питаннями саме методології та методики формування художньої культури студентської молоді засобами телебачення та їх практичного втілення ґрунтовно й системно не займався ніхто. Це зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі телебачення у формуванні художньої культури студентської молоді як досить специфічного явища в освітньому процесі вищих навчальних закладів; вивченні, узагальненні, теоретико-методологічному обґрунтуванню і аналізу даної проблеми та перспектив щодо її вирішення на основі практичного досвіду сучасних телевізійників та власного практичного досвіду.

Відповідно до поставленої мети використовується комплекс методів дослідження: теоретичні, емпіричні, обсерваційні.

В умовах сьогодення гостро постають у нашому суспільстві проблеми не тільки професійної, але й соціально-державної відповідальності перед суспільством телебачення як особливого чинника впливу на морально-духовний світ молоді, її художню культуру.

Батьки, вчителі та педагоги все наполегливіше акцентують увагу на появі тривожно-депресивного стану у дітей та молоді, навіть якщо їх сімейне оточення має статус „благополучного”, на стресово-пригніченому настрої, відсутності радості, вміння комусь співчувати тощо. Усе переконливіше звучать обвинувачення на адресу телебачення, з яким почали пов'язувати несподіване виникнення проявів ворожості до батьків, які намагаються обмежити час „сидіння біля телевізора”. Як вже зазначалось, особливістю телевпливу на сприйняття молоддю морально-етичних, загальнолюдських та художніх цінностей, на формування духовного та загальноосвітнього рівня людини, багатогранної особистості є суттєві внески інтегральних складових протидіючого напрямку, які на рівні свідомості й підсвідомості або навпаки співпрацюють на можливість знищення Людини в людині, перетворення телеглядача в „люзера”, „користувача”, „геймера”, „споживача” і т. і.

„Телезалежність”, „комп'ютерна залежність”, „регулярний перегляд телевізора вкорочує життя на п'ять років” – ці та інші аналогічні словосполучення давно позбулися образного значення, перетворились у конкретні реальні, несправно загрозливі, показники. Заручниками прогресу судилося стати, перш за все, прогресивнішій частині молоді – студентству. Науково-технічна революція для здійснення своїх необмежених завдань і цілей, потребувала масову вищу освіту: це іноді нагадувало мобілізацію, яка забирала на користь промисловості, народного і сільського господарства тощо найкращі людські ресурси (і вже йшлося не тільки про тіло, а й про душу)... Ще більш загрозливі форми цей феномен набуває тому, що найактивнішими, ініціативними, переконаними, самовідданими та, як кажуть останнім часом – „просунутими” („advanced” – англійською, „продвинутими” – російською), свідомими залежно, зацікавлено, активно (на рівні самоспалення, самозгуби) є (цілком свідомо) студентська молодь – „найкультурніша частина молоді в усіх країнах, яка є важливим джерелом відтворення інтелігенції”.

Ці молоді люди відрізняються й суттєво від своїх ровесників, що залишаються на рівні шкільної освіти й сімейного виховання, які незабаром визначатимуть професійне, творче, виховне, освітнє

обличчя нашого суспільства, його смаки і рівень інтелігентності (або навпаки) і – що, може бути, головніше – стан здоров'я, як духовного так і фізичного, наявність взаємозалежності яких вже є аксіоматичною.

Аналіз літератури, присвяченої телебаченню як особливому чиннику впливу на морально-духовний світ та художню культуру сучасної молоді показав, що в існуючих визначеннях теоретично-практичних досліджень сучасної парадигми телевізійного впливу на молодого телеглядача поки що не можна вважати фундаментальними і всеюдисущими масштаби дослідження феномену специфіки „екранної творчості” на телебаченні та особливого впливу Електронної Музи на духовно-моральний світ молоді, серед якої особливе місце й значення в суспільстві належить саме студентству.

„Студент” у перекладі з латинської означає „навчаюся”. Студентство – це „особлива соціальна група, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям” [6, с. 95]. В „Українському педагогічному словнику” „студент” трактується як учень вищого навчального закладу. У Стародавньому Римі та в часи середньовіччя студентом називали кожного зайнятого процесом пізнання. З організацією у XII ст. університетів термін „студент” застосовували до тих, хто навчався (спочатку і до тих, хто викладав) в університетах. Після введення в університетах вчених звань для викладачів (магістра, професора та ін.) студентами називають лише тих, хто в них навчається [7, с. 322]. Сьогодні усталено, як підкреслює Т. Іщенко, „студентство є складовою частиною такої суспільної групи як молодь. Однією з таких специфічних особливостей є соціальний престиж, оскільки більшість студентів усвідомлюють, що вищий навчальний заклад є одним із засобів соціального просування” [8, с. 95].

Студентство – це мобільна група, метою існування якої є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному

виробництві [9, с. 67]. В усі часи саме студентська молодь уособлює передову частину молоді – саме вона незабаром визначатиме вирішальні сили країни, її соціально-економічну, політичну і т. і. складові, кожна з яких безпосередньо залежатиме від рівня художньої культури кожного представника і суспільства в цілому.

Опрацювання педагогічних умов практичної реалізації формування художньої культури студентської молоді передбачає вивчення реальної практики взаємозв'язку сучасної студентської молоді та телебачення як найвпливовішої та найефективнішої складової сучасної медіа-культури й медіа-освіти.

„На рубежі другого і третього тисячоліть спілкування людей, опосередковане технічними системами, набуває масового характеру і ставить людину в ситуацію безперервної гіперстимуляції, інформаційного стресу і комунікативного пресингу. Телебачення як комунікативна корпорація породжує символічну реальність, яка „переступивши” через екран, стає фактом суб'єктивної реальності людини і створює комунікативну ситуацію – „поруч, але не разом” [10, с. 5].

Сповістивши світові про свою появу, телебачення не приховувало свої „спадкові” відносини з світовою художньою культурою, бо не було потрібно доводити не лише те, що попередниками чергового чуда світу є практично всі види, напрями, жанри художньої культури, але й те, що телебачення постало повноцінною інтегральною складовою всього прекрасного, створеного до його появи на світ і, звичайно ж, що створюється в бутність телевізійної епохи. „За допомогою мови екрана, в основу якого покладено мову зорових образів, телебачення робить людину учасником подій, що відбуваються в будь-якому куточку планети, „породжуючи феномен „достовірності” телевізійного зображення. Однак той же феномен робить і саме телебачення „великим ілюзіоністом”. У людини змінюється ставлення до категорії часу. Навіть в літературі, як показує Д. С. Ліхачов, відбувається процес еманіпації „теперішнього часу”. Цьому ж служать технічні засоби – фотографія, кіно, телебачення, які формують особливий тип сприйняття, де „справжнє” в його просторових маніфестаціях стає

найважливішим для людини, а зорові образи починають домінувати серед мов культурного та інформаційного середовища” [10, с. 5].

Сучасна парадигма екранного спілкування вже не обмежується тільки форматом телепередачі, її, безпосередньо оголошеної, теми, простору кадру або вміння ставити (не тільки задавати!) питання і вислуховувати відповіді тощо. „До обов'язків кореспондента входить моніторинг засобів масової інформації, пошук і розробка історій, проведення переговорів з героями, аналіз потенційного інтересу аудиторії до їх історій, організація роботи зі ЗМІ<...> але навіть цим не завершується список вимог і робота у студії під час прямого ефіру в якості журналіста-експерта” [11].

„Культура, яка, перш за все, „генерує” та „селекціонує” елементи мас-медіа (зразки, цінності, норми, стилі та ін.) є чи не найголовнішим чинником розвитку мас-медіа. Двосторонніми є взаємовідносини між масовою комунікацією та „споживачами” її – цільовою аудиторією, – тією частиною суспільства, котра сприймає відповідну інформаційну систему” [12, с. 149].

„Поza всяким сумнівом, якщо брати „середню температуру по лікарні”, телебачення є і ще не одне десятиліття залишатиметься „найважливішим із усіх мистецтв”. Наприклад, згідно з нещодавнім соціопитуванням [13], зовсім не дивляться новин по телевізору лише 3% українців. Проте експерти зауважують, що в останні роки найшвидший вплив спостерігається серед „найсмажнішої” для рекламодавців аудиторії – молоді й людей середнього віку, зокрема представників „середнього класу”. Це люди, які непогано заробляють, багато працюють, ведуть активний спосіб життя, мають широке коло інтересів... І не знаходять у телефірі нічого цікавого для себе” [14].

Показниками загальнонародської і художньої культури телепередачі, телециклу, телеканалу (як позитивними, так і негативними) стають телеведучі, зміна яких в цивілізованому світі природно передбачає появу зміну телепроекту, його концепції, стилістики тощо. Відповідно це впливає і на зміни в рейтингових показниках каналу, і того впливу, що вже усталено здійснювала дана телепередача на глядача практичною реалізацією формування художньої культури студентської молоді засобами телебачення.

В. Г. Горпенко підкреслює, що „жодне видовище чи видовищне мистецтво не має такої складності інгредієнтів, отже й широти поняття – професійна майстерність. І, як не парадоксально, але чи найбільш „опорна” у цьому арсеналі професія телеведучого досі залишається найменш дослідженою” [15, с. 3], а дослідження концепту майстерності телеведучого має особливо важливе наукове та практичне значення. Серед студентської молоді другого десятиріччя третього століття чимало таких, що зберігають в собі недавній дух тінейджерства: „Ми – нове покоління, яке справить неймовірні зміни в цьому суспільстві в майбутньому, і починаємо робити це вже зараз! Ми – пристрасні, справжні, ми всімо мріяти, а головне – обожнюємо робити щось значуще і робити це разом!” [16].

Література

1. Михайлин І. Л. Журналістська освіта і наука: підручник / І. Л. Михайлин. – Суми: Університетська книга, 2009. – 336 с.
2. Бондур Ю. В. Художнє виховання старшокласників засобами медіа-культури / Ю. В. Бондур // Збірка статей НАПУ. – Наукові праці. Том 42. Випуск 29. – [Електронний ресурс]. – Доступ до джерела: <http://edu.of.ru/attach/17/31978.pdf>.
3. Шевченко Г. П. Художньо-естетичне виховання студентської молоді: монографія / Г. П. Шевченко, Ю. А. Пастухова. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – 180 с.
4. Дейнегіна Т. О. Майстерність телеведучого: вступ до спеціальності / Т. О. Дейнегіна // Навчальний посібник // Передмова В. Г. Горпенко. – Луганськ: ТОВ „Віртуальна реальність”, 2010. – 332 с.
5. Сергей Иванов напомнил о „дебилизации населения” – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://lenta.ru/news/2012/12/09/reminder/>.
6. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
8. Актуальные проблемы повышения качества подготовки специалистов в вузе: материалы междунар. науч.-метод. конф. / Г. Г. Нуриева, Е. Я. Лебедево. – Брянск: Изд-во Брянской ГСХА, 2005. – 352 с.
9. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А. Петровского. – Москва: Изд-во Московского университета, 1986. –

- 304 с.
10. Матвеева Л. В. Психология телевизионной коммуникации / Л. В. Матвеева, Т. Я. Анисеева, Ю. В. Мочалова. – М.: РИП-холдинг, 2002. – 316 с. – серия „Академиярекламы”. – 316 с.
11. Студія Шустера шукає чоловіка з досвідом роботи у соціальних проєктах або у МВС. – [Електронний ресурс]. – Доступ до : <http://www.telekritika.ua/news/2013-01-17/78228>.
12. Березин В. М. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия / В. М. Березин // Практическая журналистика. – М.: РИП-холдинг, 2003. – 149 с.
13. [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://www.telekritika.ua/news/2013-02-08/78945>.
14. Довженко Отар Телекритика 04-03-2009/ Отар Довженко. – [Електронний ресурс] – Доступ до джерела : http://uk.wikipedia.org/wiki/Телебачення#cite_note-32
15. Гончаров И. Ф. Действительность и искусство в эстетическом воспитании школьников: Из опыта работы учителя. – М.: Просвещение, 1978. – 160 с.
16. Тінейджери. – [Електронний ресурс] – Доступ до джерела: <http://otvet.mail.ru/question/26219707>

Дейнегіна Т. О. Роль телебачення у формуванні художньої культури студентської молоді

Художня культура в житті будь-якого громадського організму виконує роль імунної системи, особливого захисного механізму, а він сьогодні дає серйозні збої. Майже вирішального значення в цьому плані набуває формування засобами телебачення художньої культури людства, парадигму якої багато в чому визначає саме студентська молодь, як найбільш соціально зорієнтована, сформована на громадську активність, духовно-моральна основа прийдешнього суспільства.

Цей процес відбувається в умовах наявної інтерференції виховного процесу та ЗМІ, особливо телебачення, чи не найбільш складним фактором природи якого виступає його дволик „янусність” – співіснування інформаційного та виразно-образного начал, чим обумовлюється „плаваючий” характер законів відображення і творення, їх постійне протиріччя, суміщення, взаємовплив і взаємопроникнення. Це стосується як програмності дня, так і внутрішньовидової конкретики окремих його складових (від

інформаційного випуску до телевізії тощо), які визначають сучасні вимоги до представників екранної професії і риси сучасного ТВ для глядачів.

Ключові слова: студентська молодь, художня культура, телебачення, морально-духовний світ, засоби масової інформації.

Дейнегина Т. А. Роль телевидения в формировании художественной культуры студенческой молодежи

Художественная культура в жизни любого общественного организма выполняет роль иммунной системы, особого защитного механизма, а он сегодня дает серьезные сбои. Почти решающее значение в этом плане приобретает формирование средствами телевидения художественной культуры человечества, парадигму которой во многом определяет именно студенческая молодежь, как наиболее социально ориентирована, сформирована на общественную активность, духовно-нравственная основа грядущего общества.

Этот процесс происходит в условиях имеющейся интерференции воспитательного процесса и СМИ, особенно телевидения, наиболее сложным фактором природы которого выступает его двуликость „янусность” – сосуществование информационного и выразительно-образного начал, чем обуславливается „плавающий” характер законов отражения и создания, их постоянное противоборство, совмещение, взаимовлияние и взаимопроникновение. Это касается как программности дня, так и внутривидовой конкретики отдельных его составляющих (от информационного выпуска до телеспектакля и т.п.), которые определяют современные требования к представителям экранной профессии и черты современного ТВ для зрителей.

Ключевые слова: студенческая молодежь, художественная культура, телевидение, морально-духовный мир, средства массовой информации.

Deynegina T. A. A role of television in the formation of the artistic culture of the students

Art culture acts as the immune system in the life of any individual in society, it's a special safeguard mechanism and today it gives serious

failures. Formation of mankind by means of TV plays a crucial role in every society. The paradigm of art culture is largely determined exactly by students as the most socially oriented, directed to the public activity, spiritual and moral basis of the future society.

This process takes place under the existing interference of the educational process and the media, especially television, which is the most difficult factor of its two-faced nature – the coexistence of information and expressive figurative nature, determined by a „floating” nature of the laws of reflection and creation, their constant confrontation, combination, and mutual interpenetration. This applies both to day software and intraspecific peculiarities of its individual components (from the newscast to the teleplay, etc.) and defines the modern requirements to the representatives of TV staff and features of modern TV for viewers.

Key words: students, youth, art culture, TV, moral and spiritual world, media.

УДК [654.197:316.62]-053.2

ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ДІТЕЙ

Лухтан М. Ю.

*ДЗ „Луцький національний університет
імені Тараса Шевченка”*

Актуальність обраної теми полягає в тому, що телевізійна екранна продукція має величезний естетичний вплив на глядачів. В наш час все більше уваги громадськості та науковців привертають актуальні і болючі для українського суспільства проблеми, зокрема посилення негативного впливу телебачення на дітей. „В Україні кінець ХХ сторіччя розлучив з думкою, що немає нічого поганого у тому, що діти дивляться телевизор. Вже залишилися у романтичному минулому часи, коли жартівлива й повчальна „Радіоняня” мала блискавичне телеекранне втілення з доброзичливими обличчями клоунів, що навчають, розважають, з яскравим різнобарв'ям наочних посібників, захоплюючими пізнавальними сюжетами і невідгадливою пісенькою, слова якої запам'ятовувалися навіть мимоволі... Давній